

EL PERIODISME NARRATIU

GUIA DE LECTURA

Activitat de lectura guiada a partir del llibre *Periodismo narrativo. Como contar la realidad con las armas de la literatura*, de Roberto Hersscher (2012, Barcelona: Publicacions i Edicions, Universitat de Barcelona).

Autor: Núria Alturo

Data: 2019

Consulta: diposit.ub.edu

Departament de Filologia Catalana i Lingüística General

Facultat de Filologia i Comunicació. Universitat de Barcelona

Índex

1. Per a l'alumne: objectius d'aprenentatge	3
2. Per al professor: com utilitzar aquesta guia de lectura	4
3. Preguntes i activitats	6
3.1. Capítol 1. Preguntes	6
3.2. Capítol 2. Preguntes	6
3.3. Capítol 3. Aplicació de models	7
3.4. Activitat de síntesi (capítols 1, 2 i 3)	8
3.5. Capítol 4. Preguntes	8
3.6. Capítol 5. Preguntes	8
3.7. Capítol 6. Preguntes	9
3.8. Capítol 7. Preguntes	10
3.9. Capítol 8. Preguntes	11
3.10. Capítol 9. Preguntes	11
3.11. Capítol 10. Preguntes	12
4. Lliçons de periodisme narratiu	13

1. Per a l'alumne: objectius d'aprenentatge

Objectius generals:

- Adquirir l'hàbit continuat de la lectura analítica.
- Implicar-se activament en la pràctica continuada de l'aprenentatge a través de la lectura.
- Practicar la reflexió crítica.
- Practicar el debat raonat.
- Practicar l'elaboració cooperativa de textos raonats.
- Practicar la lectura de textos en paper, que els darrers estudis científics sobre la lectura han demostrat que té un impacte en l'aprenentatge superior al de la lectura de textos digitals.

Objectius específics:

- Conèixer els autors que, segons Herrscher, han sabut utilitzar millor els recursos de la narració per a fer periodisme.
- Conèixer les tècniques d'aquests autors i els aspectes més rellevants de l'aplicació pràctica d'aquestes tècniques (processos, avantatges i dificultats).
- Conèixer els gèneres a què aquests autors han aplicat les tècniques del periodisme narratiu.

2. Per al professor: com utilitzar aquesta guia de lectura

Aquesta guia inclou una llista de preguntes o una proposta d'aplicació per a cadascun dels 10 primers capítols del llibre de lectura. Aquests 10 capítols contenen informació suficient en relació amb els objectius de l'activitat. A més, 10 lectures és un nombre suficient per a un quadrimestre docent, tenint en compte que el ritme de lectura és d'un capítol per setmana i que algunes setmanes es pot suspendre l'activitat de lectura per deixar temps a la realització d'altres activitats d'avaluació.

Per fer l'activitat, els estudiants han d'haver llegit prèviament el capítol corresponent. En exposar el funcionament de l'activitat, el primer dia, cal fer molt èmfasi en el fet que la implicació dels estudiants en la lectura és imprescindible per tal d'obtenir un aprofitament real de l'activitat. També és necessari que l'estudiant tingui el llibre físicament i el porti a l'aula el dia de l'activitat. Cal explicar que es tracta d'un llibre de consulta bàsica, d'un llibre de referència, que ha de formar part de la biblioteca de capçalera.

Les preguntes constitueixen un material de base per induir l'estudiant a la reflexió crítica, el debat, i l'exposició raonada i cooperativa de respostes. No s'han concebut com a preguntes orientades a fer un control de lectura. És possible, per exemple, que alguns alumnes no hagin llegit el capítol corresponent i que treballin amb el llibre a l'aula; en aquest cas, però, caldrà que l'estudiant treballi individualment. Les propostes d'aplicació pressuposen la lectura del capítol corresponent, que ha de dotar l'estudiant dels coneixements necessaris per a l'elaboració d'un text propi o l'anàlisi d'un text publicat.

Les preguntes es poden treballar de diferents maneres, en funció de les condicions específiques de temps i de les característiques del grup i del professor:

- a) **Nombre de preguntes:** es poden comentar totes les preguntes del capítol o bé només una selecció de les que el professor consideri més rellevants. Cal tenir en compte el temps disponible i la velocitat de

treball del grup. És convenient combinar preguntes que es poden respondre sense cap dificultat (perquè es corresponen a una formulació clara en el text de Herrscher) i preguntes que només es poden respondre des de la lectura atenta i la reflexió crítica.

- b) **Debat:** les preguntes es poden respondre en grups petits (3 o 4 alumnes màxim) o de manera oberta amb tot el grup. En el primer cas el professor es va acostant als grups per escoltar-los i atendre consultes puntuals. En el segon cas, el professor modera el debat obert. És convenient anar alternant aquests dos formats, tenint en compte el volum d'activitat del grup en relació amb altres activitats formatives.
- c) **Elaboració de respostes:** en el cas que les preguntes es responguin en grups petits, el grup ha de redactar cooperativament una resposta única per a cada pregunta (o per a les preguntes que s'hagin seleccionat en iniciar l'activitat). Si el debat ha estat obert (per al conjunt del grup i conjuntament amb el professor) no s'elaboren respostes per escrit.
- d) **Valoració formativa:** en el cas que les respostes s'hagin redactat en grup, el professor les revisa i les comenta per escrit posteriorment. Les respostes comentades pel professor es poden penjar, per a cada capítol, en una carpeta en línia accessible als estudiants. Es poden penjar o bé totes les respostes o bé la “resposta millor” entre les que s'hagin presentat.

3. Preguntes i activitats

3.1. Capítol 1. Preguntes

- a) Què fa diferents els *periodistes narratius* dels *periodistes del poder*? Comenteu-ho. Si és possible, comenteu casos que recordeu de treballs periodístics publicats que es puguin relacionar amb un perfil o l'altre.
- b) El periodista narratiu ha de ser objectiu o subjectiu? Per què?
- c) A què es refereix Herrscher quan parla del periodisme que explica la història dels "altres"? Quin és, per a ell, el millor llibre periodístic que explica la història "dels altres"?
- d) Què és una "font periodística"? Com veu el periodista narratiu les seves fonts?
- e) Trieu una notícia d'actualitat. Escriviu les primeres paraules d'un text periodístic narratiu triant un objecte o una escena concrets que aportin al text el màxim d'informació conceptual, sense dir-la.
- f) Es pot escriure una notícia de diari fent servir les tècniques del periodisme narratiu?

3.2. Capítol 2. Preguntes

- a) Herrscher explica les preguntes bàsiques que ha de respondre un article periodístic. Quantes i quines són aquestes preguntes?
- b) A què es refereix Herrscher quan diu que "Entrar en el periodismo narrativo es llevar cada una de estas preguntas hasta sus últimas consecuencias"? Comenteu-ho en relació amb cadascuna de les preguntes.

3.3. Capítol 3. Aplicació de models

En grups, escriviu el **primer paràgraf** d'una mateixa notícia amb cadascun dels quatre estils que s'expliquen en aquest capítol: **l'argumentatiu o demostratiu (Mateu)**, **l'historicocronològic (Lucas)**, **el poeticofilosòfic (Joan)**, i **el narratiu (Marc)**.

El professor ha d'aportar informació bàsica per a la redacció de la notícia, que ha de tractar sobre fets reals. Per exemple:

Dades bàsiques: Referèndum d'autodeterminació de Catalunya. No autoritzat. Celebrat. Suspès en alguns centres.

Resultats:

Votants: 2.286.217 persones (43% del cens).

Vots per al 'sí': 2.044.038 vots (90,2% del vot vàlid)

Vots per al 'no': 177.547 (7,8%)

Vots en blanc: 44.913 en blanc (2%)

Vots nuls: 19.719

Vots no computats: sense dades (urnes requisades per la Guàrdia Civil i els Mossos d'Esquadra)

(Font: El Periódico,

<https://www.elperiodico.cat/ca/politica/20171006/resultats-referendum-catalunya-2017-6319340>)

3.4. Activitat de síntesi (Capítols 1, 2 i 3)

Anàlisi d'un text a partir de les lliçons d'aquests capítols.

Proposta de text:

Noel Eduardo, 17/06/2019, "Una escola de futbol enmig del setge militar a Sarajevo"
<https://www.elcritic.cat/noticies/una-escola-de-futbol-enmig-del-setge-militar-a-bosnia-28680>

3.5. Capítol 4. Preguntes

- a) Què tenen en comú les obres musicals de contingut religiós i el periodisme narratiu?
- b) La resposta que has donat a la pregunta 1, és vàlida també per a la literatura de ficció? Per què?
- c) Quina posició ha d'adoptar el periodista narratiu en relació amb els fets que mostra: subjectiva o objectiva?
- d) El periodista narratiu escriu per defensar una causa?
- e) Què aporten la literatura i la cultura en general al periodista narratiu?
- f) Quan es considera que una obra literària és "un clàssic"?
- g) Què ha aportat el teatre dels grans autors al periodisme narratiu?
- h) Què ha aportat la novel·la realista del segle XIX al periodisme narratiu?
- i) L'autor explica que el punt de vista i la veu narrativa que s'adopta són molt importants. Enumereu les 9 veus narratives diferents que comenta l'autor del llibre.
- j) Què aporten els textos que escriu cada autor a altres textos propis?
- k) La referència a l'escriptor cubà José Martí posa en relleu un altre factor important del periodisme narratiu. Quin?
- l) Quin valor atribueix l'autor a la immediatesa entre els fets mostrats i el moment d'escriure'ls?

3.6. Capítol 5. Preguntes

- a) Segons l'autor, quina diferència hi ha entre d'una banda Europa i Llatinoamèrica i, d'altra banda, els Estats Units, en la manera d'aproximar-se als problemes socials, econòmics i polítics.

- b) Expliqueu l'exemple que dona l'autor sobre com s'ensenyen als Estats Units les qüestions crítiques del periodisme. Què es vol aconseguir amb aquesta manera d'ensenyar?
- c) A què es refereix l'autor en aquest fragment del text: "Esto se produce principalmente por la fabricación de historias nuevas, el reciclaje de viejos mitos y leyendas, y la rápida transformación en narraciones inteligibles y con moraleja de los sucesos del mundo"?
- d) Segons l'autor, quina diferència hi ha entre la televisió i els mitjans escrits pel que fa al que aporten a l'espectador/lector?
- e) L'autor considera que les revistes són el lloc ideal per al periodisme narratiu. Per què?
- f) Quina diferència hi ha entre diaris i revistes pel que fa al que aporten al lector?
- g) Per què diu l'autor que les antologies o col·leccions d'articles dispersos poden tenir una lectura narrativa unitària?
- h) Què diferencia els llibres de consum immediat i de compromís d'altres llibres periodístics?
- i) L'autor comenta que hi ha pocs llibres de periodisme narratiu. Expliqueu les raons que dona perquè això passi.
- j) Quin és el secret de la qualitat d'un bon article de periodisme narratiu?
- k) Per què diu l'autor que el temps no és excusa?
- l) L'autor es refereix als mitjans impresos com a mitjans "cada vegada més minoritaris però encara existents". Creieu que els mitjans impresos poden coexistir amb el digitals? Podem trobar, als mitjans digitals, el mateix que, segons l'autor, aporten els mitjans impresos?

3.7. Capítol 6. Preguntes

- a) Quin va ser el primer reportatge que va escriure Ryszard Kapuscinski?
- b) Com és l'estil del llenguatge dels textos que escrivia per a l'agència oficial de notícies?
- c) Què aporta a Kapuscinski l'escriptor grec Herodot?
- d) Quina mena de preguntes caracteritzen la manera de treballar de Kapuscinski? Per què són interessants?
- e) Per què se sorprèn Kapuscinski quan li pregunten sobre el mètode i l'estil dels seus articles diaris o setmanals?
- f) Com es descrivia Kapuscinski a ell mateix?
- g) Per què és interessant la història de les sabates? Quina lliçó en podem treure?
- h) Hi ha quatre factors que fonamenten la qualitat de l'escriptura de Kapuscinski: formació, ritme, feina, i sentit de l'ètica. Expliqueu-los.
- i) Quina diferència hi ha entre l'estil de les històries curtes i l'estil dels llibres?
- j) Segons Kapuscinski, quina diferència hi ha entre l'estil dels reportatges que es feien quan no hi havia televisió i l'estil dels reportatges que es fan ara?

- k) El periodista narratiu, hauria de ser capaç d'escriure una novel·la?
- l) Quina diferència hi havia entre Kapuscinski i Gabriel Garcia Màrquez pel que fa a la visió del poder?
- m) Per què es va convertir Kapuscinski en un model del periodisme?
- n) En el periodisme narratiu, són admissibles l'error i la inexactitud? Justifiqueu la vostra resposta a partir del que es comenta en l'últim apartat d'aquest capítol.
- o) Feu un resum de les 6 lliçons que proposa Roberto Herrscher a partir de Kapuscinski.

3.8. Capítol 7. Preguntes

- a) Quin tipus de persones entrevistaven Studs Terkel i Lawrence Grobel?
- b) Quines són les dues tasques més importants del periodisme?
- c) Quines qualitats personals de Terkel en fan un bon entrevistador?
- d) Què heu après, en aquest capítol, sobre la tècnica de l'ENTREVISTA EN PROFUNDITAT?
- e) Hi ha límits quant al que es pot explicar del personatge que s'entrevista? Penseu-hi a partir de les reflexions de l'autor del llibre a propòsit de les entrevistes que feia Grobel.
- f) Per què és útil l'autoentrevista? Què aporta?
- g) Com està estructurat el llibre *Un home* d'Oriana Fallaci?
- h) Quin tipus d'informació contenen les "entradetes" amb què Oriana Fallaci presentava els personatges que entrevistava?
- i) En l'entrevista, el periodista està subjecte a les paraules de l'entrevistat. Per què això es considera un problema? Què és el que ha d'aconseguir l'entrevistador?
- j) En quin aspecte de l'entrevista era especialment hàbil Oriana Fallaci, segons l'autor del llibre?
- k) En què es diferencien una conversa personal i una entrevista?
- l) Quina diferència general hi ha entre l'entrevista que es fa per escriure un perfil, un reportatge, o una crònica, i l'entrevista com a subgènere del periodisme narratiu?
- m) Digueu 3 tècniques concretes que poden ajudar a aconseguir bones entrevistes.
- n) Expliqueu a què es refereix l'autor de llibre quan parla de les entrevistes "amb", "a" i "contra".
- o) N'hi ha prou amb el que diuen els personatges que entrevistem? Com podem obtenir informació que ens permeti comprendre'ls millor i redactar un bon text?

3.9. Capítol 8. Preguntes

- a) Els perfils de personatges que redacten els periodistes narratius poden donar un protagonisme força divers al personatge perfilat. Quines possibilitats comenta Roberto Herrscher?
- b) Quin paper juga el lector en els textos de Gay Talese?
- c) Gay Talese va fer perfils de personatges anònims i de grans personatges. Per què li interessaven els primers?
- d) La secció sobre Gay Talese serveix a Roberto Herrscher per explicar uns dels gèneres de la comunicació escrita: l'obituari (la necrològica). Expliqueu, a partir del que diu Herrscher, les característiques d'aquest gènere.
- e) Com es transforma el perfil que fa Joe Mitchell de Joe Gould entre 1942 i 1968? Què fa que aquest canvi sigui interessant?
- f) Descriviu l'estil de Josep Pla.
- g) Comenteu la relació entre oralitat i escriptura a partir del que explica Herrscher sobre Josep Pla.
- h) El perfil d'Eva Perón que escriu Tomás Eloy Martínez serveix a Herrscher per mostrar el conflicte entre la mirada del personatge i la del periodista. Quin és aquest conflicte?
- i) Per què un perfil no és una biografia?
- j) Per què un perfil no és una entrevista?
- k) Què fa entrevistable un personatge?
- l) Com es fan i s'utilitzen les entrevistes al personatge a l'hora escriure un perfil?
- m) Què aporten les entrevistes "a altres" a l'elaboració del perfil?
- n) Per què cal pensar en el tema?
- o) En quins casos són més adequades cadascuna de les estructures bàsiques de perfil (cronologia curta del personatge, cronologia llarga del personatge, cronologia del viatge del periodista i estructura no cronològica)?

3.10. Capítol 9. Preguntes

- a) George Orwell va escriure tres llibres de no ficció. Quins?
- b) 2. Quines obres de ficció de George Orwell són més conegudes? Què pretenia denunciar l'autor en aquestes dues obres? La seva crítica és aplicable a les societats actuals? Com?
- c) Quin paper juga la realitat en la literatura de ficció de George Orwell?
- d) Descriviu l'estil de George Orwell a partir del que es comenta a les pàgines 201 i 202.
- e) Comenteu els aspectes més rellevants del llibre *Homenatge a Catalunya*.
- f) En què es diferencien els estils de George Orwell i Günter Wallraff?
- g) Wallraff fa servir la mateixa tècnica per investigar qualsevol realitat?

Alturo, Núria (2019). *El periodisme narratiu. Guia de lectura*. Barcelona: Dipòsit Digital de la Universitat de Barcelona.

- h) Què demostra Wallraff en la seva investigació sobre els diari sensacionalista Bield?
- i) L'autor del capítol es fa aquestes preguntes a partir del llibre *Cabeza de turco*, de Wallraff: El periodista és més creïble si viu en primera persona el que ha viscut? O n'hi ha prou amb l'entrevista als protagonistes per ser creïble? Expliqueu el que diu i comenteu el que penseu vosaltres a partir del que hem après fins ara en aquest llibre.
- j) Com i per què juga Tim O'Brien amb la veritat i la mentida?
- k) Descriuiu l'estil i el mètode d'Alma Guillermoprieto.
- l) Comenteu les lliçons que extreu l'autor del capítol a partir de la lectura d'Orwell, Wallraff, O'Brien i Guillermoprieto en relació amb aquests aspectes:
- m) El recurs a la primera persona del singular.
- n) El plaer i el dolor de recordar el passat.
- o) Viure-ho per explicar-ho.

3.11. Capítol 10. Preguntes

- a) El llibre *Todos los hombres del presidente* mostra les tècniques d'investigació que usen Woodward i Bernstein com a recursos narratius. Expliqueu aquestes tècniques.
- b) 2. Després de la investigació del cas Watergate, Woodward i Bernstein van esdevenir l'arquetipus de dos perfils diferents de periodista d'investigació. Descriuiu aquests perfils.
- c) La investigació del cas Watergate va ser molt criticada tant per part dels polítics de dreta com dels d'esquerra. En quin sentit?
- d) Herrscher es pregunta qui va escriure *Todos los hombres del presidente*. A quina conclusió arriba?
- e) A partir del que s'explica sobre Seymour Hersch, comenteu quin és el valor de la confiança en el periodisme narratiu.
- f) De vegades el que guia el periodista és la necessitat d'aconseguir una història "rodona". Quins són els límits i els perills de fer això? Comenteu-ho a partir del cas de Seymour Hersch.
- g) Quina diferència hi ha, en la novel·la policíaca, entre el model de la "novel·la negra" i el de la "novel·la d'enigma"?
- h) Com influeix el model de "novel·la d'enigma" en l'estil de Rodolfo Walsh?
- i) Expliqueu les diferències que, segons Herrscher, hi ha entre les dues obres que es consideren fundacionals de la novel·la d'investigació periodística: *Operación Masacre* de Rodolfo Walsh (1957) i *A sangre fría* de Truman Capote (1965).
- j) Per què el periodisme d'investigació actual és més difícil que es pugui fer i publicar en els grans mitjans de comunicació?
- k) Per què creu Roberto Herrscher que el periodisme d'investigació té futur?
- l) Quins són els tres models narratius dels autors d'aquest capítol? Quina és la perspectiva del narrador?
- m) Segons Herrscher, per què val la pena tornar a explicar històries del passat?

4. Lliçons de periodisme narratiu

Un cop finalitzada l'activitat de lectura guiada de tots els capítols es poden repassar les principals lliçons pràctiques que aporta el llibre de Herrscher. Aquest repàs pot adoptar diverses formes: debat obert amb els estudiants, moderat pel professor; presentació ordenada per part del professor o dels estudiants (cada alumne o grup d'alumnes un tema diferent); apunts de síntesi elaborats pel professor o pels alumnes.

Entre els aspectes que es podrien destacar en aquest repàs hi ha els següents:

4.1. El tema

Els temes del periodisme narratiu són els que es poden mostrar a través d'històries i personatges.

No totes les històries, ni tots els personatges, es presten a aquest tractament: es pot escriure sobre qualsevol fet i qualsevol personatge, però el periodisme narratiu no busca només informar, entretenir o mostrar alguna cosa; busca generar un efecte en el lector: vol fer-lo reflexionar, créixer, canviar.

“Los grandes textos del periodismo narrativo tienen, creo, una enorme ambición escondida. No buscan solo informar, entretener o enseñar algo. Buscan el mayor objetivo al que puede aspirar un escritor: que el lector cambi, crezca, conozca no solo una parcela del mundo que desconocía, sino que termine conociendo una parcela de si mismo que no había frecuentado” (Herrscher 2012: 36)

Si la narració d'un tema s'articula al voltant d'un personatge, cal triar el personatge que il·lustri millor el tema que es vol tractar. Ha de ser algú interessant, amb experiències que despertin curiositat; però no tan interessant que la personalitat el faci poc representatiu del tema que es vol tractar.

4.2. L'enfocament: l'aproximació a la història

4.2.1. Demostratiu o argumentatiu

Acumulació ordenada i meticulosa d'informació: cites, testimonis, arguments, noms, fets, dates i dades de tota mena. L'objectiu de l'escriptor és utilitzar la lògica i la demostració per convèncer el lector de la seva posició.

En el periodisme d'investigació, aquest enfocament ajuda a transmetre amb força la validesa de la idea que es vol demostrar.

En el periodisme narratiu, tot aquest volum d'informació s'ha d'usar amb prudència, perquè pot fer lenta i pesada la lectura del text.

“Muchos periodistas construyen sus textos como el predicador o el abogado arman su sermón o su presentación ante la corte. Existen ocasiones en que este método es necesario, pero en el periodismo narrativo suele funcionar mejor la estrategia de quien se dispone a contar una buena historia, y el lector se convierte en gozoso disfrutador y en víctima de un timo: lo han convencido sin que se diera cuenta” (Herrscher 2012: 58)

4.2.2. Historicocronològic

L'autor es presenta com un investigador capaç de trobar el màxim d'informació possible sobre el tema que investiga, i d'aprofundir-hi més. Troba molta informació i vol demostrar que la té.

El risc d'aquest enfocament és voler explicar tot allò que s'ha descobert, amb tots els detalls.

Cal ser conscients d'aquest risc i evitar-lo. Cal saber seleccionar la informació, triar la que pot resultar més útil per construir el relat, resumir, retallar.

“Como decía un gran profesor de Columbia, Sig Gissler, el buen periodismo consiste en criar siete preciosos y entrañables gatitos, y al final matar a cuatro o cinco. O matamos nosotros los gatitos que nos sobran, o el lector los liquidará a todos pasando por alto nuestro texto, sin asomarse y sin entrar siquiera” (Herrscher 2012: 59)

4.2.3. Poeticofilosòfic

El text no reflecteix la realitat que vol descriure, sinó la manera com la viu i la sent l'autor des del seu jo més íntim.

Aquest enfocament pot entrar en conflicte amb les expectatives del lector, que el que busca en el text no és l'ànima de l'autor, sinó la informació que aquest pot donar-li sobre els fets, les fonts, i el que va veure o va descobrir.

“En la mayoría de los casos, las efusiones líricas que provoca el enfrentarse a un hecho o una persona fuera de lo común son el material para el ensayo, la columna de opinión o, en los tiempos que corren, el blog del periodista. El reportaje narrativo o la crónica literaria sirven para contar con las mejores armas de la literatura lo que hemos visto, no lo que bulle en nuestro espíritu” (Herrscher 2012: 61)

4.2.4. Narratiu

L'autor sap crear una escena, situar-hi uns personatges, fer-nos sentir que estem vivim els fets. És capaç de seduir el lector amb la història, de crear personatges singulars, de captar l'atenció des de l'inici, de crear intriga i de generar en el lector la sensació que vol saber més coses.

“Desde el comienzo se zambulle en la historia. No pontifica, no ‘vende’ su causa, no editorializa: confía plenamente en sus dotes narrativas. (...) En los detalles, las anécdotas reveladores y las citas cortas y potentes se encuentra el meollo de la cuestión” (Herrscher 2012: 61)

4.3. Les fonts

4.3.1. Tipus de fonts

Cal consultar qualsevol font que aportï no només dades, sinó perspectives diverses per comprendre el tema que s'està investigant. Això inclou tant les fonts més usuals com les que són menys usuals, i l'experiència pròpia.

Les més usuals són hemeroteques, internet, biblioteques, arxius oficials i de centres de recerca, i testimonis i resolucions de casos judicials.

Les menys usuals són arxius diferents, pàgines interiors d'informes, notes a peu de pàgina, la lletra petita dels documents, les cites que porten a altres documents i altres fonts. També s'inclouen aquí els mètodes que ajuden a treure el màxim partit de les persones que s'entrevisten: mostrar-los escenes filmades o fotografies, o visitar amb ells llocs que tenen un sentit especial en la seva història.

També és una possibilitat que l'autor mateix sigui el protagonista o el testimoni de la història. Ho pot fer quan ha viscut experiències que tenen a veure amb fets o amb personatges que tenen un veritable interès periodístic (com el George Orwell protagonista d'*Homenatge a Catalunya*, o el Tim O'Brien protagonista de *Si muero en zona de guerra*).

“En estos textos, el periodista narrativo ha vivido experiencias que lo marcaron profundamente antes de entrar en la profesión o mientras no actuaba como periodista. Hace esto porque su pasado tiene que ver con un hecho, un acontecimiento, un personaje –lejano o reciente– de genuino interés noticioso. Fuimos parte de la Historia, aunque sea en uno de sus oscuros arrabales, y decidimos contar esa historia como si estuviéramos entrevistando a nosotros mismos en lugar de entrevistar a otro” (Herrscher 2012: 225)

O bé pot integrar-se en la comunitat que vol investigar, per conèixer-la des de dins (com ho fa Günter Wallraff quan investiga el diari sensacionalista Bield).

4.3.2. L'entrevista com a font d'informació

“La entrevista para escribir un perfil, un reportaje o una crónica es muy diferente a la entrevista como género. Es como si fuéramos a escribir una novela: de las entrevistas sacamos mucha información, sacamos percepciones del personaje, de su grupo o grupos de pertenencia, de su época, entendemos sobre varios temas, damos vueltas para sacar buenas frases, dejamos aparcado un tema un rato y volvemos a él al final. Estamos haciendo acopio de elementos para entender de lo que escribiremos y para poder contar.” (Herrscher 2012: 143-144)

4.3.2.1. Qui entrevistar?

Si fem el perfil d'un personatge podem entrevistar en primer lloc el personatge mateix, però també són font d'informació les persones que han tingut algun tipus de relació amb aquest personatge, i ens poden ajudar a comprendre'l. En alguns casos, quan no és possible entrevistar el personatge, les persones que hi van tenir relació són la única font d'informació.

Quan estem construint una història, podem entrevistar els protagonistes i també els testimonis directes o indirectes dels fets. L'objectiu sempre ha de ser comprendre la història, el tema, d'una manera objectiva, i per aconseguir-ho és convenient que els punts de vista dels entrevistats siguin diversos. És el que fa, per exemple, Studs Terkel quan entrevista blancs racistes i negres intransigents de tan ferits pel racisme.

4.3.2.2. Quines preguntes s'han de fer?

El periodista ha de recollir informació sobre la història o el personatge abans de fer l'entrevista, i preparar les seves preguntes a partir d'aquesta informació.

Han de ser preguntes sobre el que el periodista vol saber (les preguntes que porta preparades i les que se li ocorren en el moment de l'entrevista), i també han de ser preguntes que cregui que el mateix entrevistat voldria, tem, o espera que li facin.

4.3.2.3. Virtuts del bon entrevistador

Saber escoltar, preguntar, posar-se en el lloc de l'entrevistat, indagar amb educació però sense deixar passar cap engany. És l'estil d'Studs Terkel, per exemple.

4.3.2.4. L'entrevista en profunditat

Són entrevistes llargues, que ocupen diverses sessions i molt temps (mesos, anys). S'utilitzen sobretot en l'elaboració de perfils de personatges importants, ja que permeten aconseguir un retrat molt precís del personatge.

Per fer una bona entrevista en profunditat cal una preparació prèvia molt exhaustiva: cal consultar les entrevistes que s'han prèviament al personatge en diversos mitjans (diaris, revistes, llibres, ràdio, televisió), i cal fer les investigacions, consultes i preparacions que siguin necessàries per assegurar-se que es podrà treure profit de l'entrevista.

Referència sobre el mètode de l'entrevista en profunditat: Lawrence Grobel, *The Art of Interview*.

4.4. El punt de vista del narrador

El periodisme narratiu pren de la novel·la les possibilitats de la selecció del punt de vista i la veu del narrador.

4.4.1. La primera persona

La novel·la aporta al periodisme narratiu diverses possibilitats pel que fa als punts de vista de la primera persona del singular:

- el de l'heroi (que és poc freqüent), com a *El matadero* (Esteban Echenique)
- el de la víctima, com a *El extraño caso del Dr. Jeckyll y Mr Hyde* (Robert Louis Stevenson),
- el del personatge que experimenta un creixement personal al llarg del relat, el del testimoni (testimoni, amic, subordinat, ajudant... del protagonista), com a *L'illa el tresor* (Jim Hawkins)
- el del periodista que esdevé personatge per buscar les seves fonts a dins de la història, com a *Soldados de Salamina* (Javier Cercas),
- el del nen que observa sense entendre (per aconseguir que sigui el lector qui entengui el que passa, des de la seva posició d'adult), com a les pel·lícules argentines *Un lugar en el mundo* i *Kamchatka*,
- el del culpable que vol fer veure les coses des del seu punt vista, que justifica els seus actes, com a *Lolita* (Vladimir Nabokov) i a *El crimen de Roger Ackroyd* (Agatha Christie),
- el del personatge que no entén el que passa, que ho explica tot al revés, que és estúpid (però que permet que el lector ho pugui entendre, pel que està passant), com a *Los adioses* (Juan Carlos Onetti).

En el periodisme narratiu, la primera persona apareix sovint quan el periodista decideix submergir-se en el món que vol investigar. Ho podem veure, per exemple, en cròniques de viatges i en reportatges d'investigació. En aquests casos, la mirada del periodista que informa es barreja amb la veu de la persona que ha viscut directament el món que vol explicar, les seves sensacions i experiències, i les de la gent amb qui interactua. Ho trobem, per exemple, als llibres de Barbara Ehrenreich: *Nickel Et Dimed* (on mostra les condicions de treball i de vida, arreu dels Estats Units, de les treballadores dels llocs menys qualificats), *Bait Et Switch* (sobre les secretàries administratives).

4.4.2. La tercera persona

L'ús de la tercera persona té molta tradició en la novel·la realista, que, juntament amb el teatre, és una de les tradicions literàries que aporta més eines al periodisme narratiu. En l'àmbit del periodisme narratiu té moltes possibilitats.

4.4.3. La segona persona

Es pot fer que el protagonista sigui el lector, i parlar-li de tu, com a *Si una noche de invierno un viajero* (Italo Calvino).

4.5. El gènere

4.5.1. El reportatge: les lliçons de Kapuscinski

“En la era de la televisión, el reportaje y la crónica escritos ‘se acercan más al ensayo, con reflexión, ciencia. El reportaje clásico era descriptivo; ahora es más reflexivo’ (Ryszard Kapuscinski)” (Herrscher 2012: 103)

(a) No n’hi ha prou amb anar al lloc del reportatge. Cal entrar en el context de les persones del lloc d’arribada, intentar entendre-les. Només a partir de la comprensió d’aquest context es pot arribar a entendre la història.

(b) Cal posar l’accent en llocs i fets que són inesperats, que sorprenden. Fer això ens permetrà comprendre el que abans no enteníem.

(c) Cal intentar, en la mesura es pugui, posar-se a la pell de les persones que viuen la història. Buscar la manera d’experimentar nosaltres mateixos com se senten aquelles persones, viure amb elles, com elles. Això farà que les puguem entendre millor, ens donarà eines per explicar-ho, i ens farà una mica més humils.

(d) Usar fotografies, o textos que descriuen escenes i imatges. Una imatge pot fer comprendre realitats complexes i llunyanes; i la imatge sumada a les paraules que li donen sentit és una manera molt ponent d’explicar històries, de mostrar, de fer sentir i entendre.

(e) El reportatge s’ha de construir com un relat, no com una successió de fets (arguments en el sentit de Forster). El discurs periodístic habitual no és així, passa del què a un altre què sense explicar el perquè. Però el reportatge, com a subgènere del periodisme narratiu, s’ha de construir com un relat: ha de donar sentit als fets, relacionar causes i efectes, i crear en el lector el desig de saber més sobre la història i els personatges.

(f) L’estructura del reportatge és important: la consulta de les fonts, les entrevistes... tot pot quedar en no res si l’autor no sap trobar l’estructura més adequada per explicar la història. Hi ha estructures bàsiques que se segueixen en alguns diaris i revistes i que s’expliquen als manuals; però, de fet, s’aconsegueix un resultat millor quan l’estructura de cada reportatge es decideix a partir de la reflexió sobre les dades i la història que es vol explicar.

“Hablando con periodistas y escritores, los más cuidadosos y creativos hacen a veces decenas de estructuras, y mientras investigant, entrevistan y escriben y vuelven una y otra vez a la hoja donde dibujaron el plan original. Y en más de un caso, al ver que la estructura o el tono elegidos no los llevan a buen Puerto, empiezan todo otra vez” (Herrscher 2012: 114)

4.5.2. L'entrevista com a gènere

Com a subgènere del periodisme narratiu, l'entrevista és un text compost de preguntes i respostes on no només s'expliquen coses, s'expressen opinions, es fan pronòstics i s'expliquen històries sobre fets del passat o del futur; també és un text on passen coses. Per exemple, hi podem veure el procés que segueix el periodista per descobrir, aprendre i entendre alguna cosa que abans de l'entrevista no sabia; o un canvi en la persona entrevistada, que s'enfada i acaba dient coses que no volia dir, o parla de coses que no havia previst dir i que potser ni tan sols sabia que tenia dins.

“La entrevista es búsqueda de datos e historias y al mismo tiempo es la historia que le contamos al lector. No es una excavación de materiales para construir una novela. Es una obra de teatro, donde todo está en el dialogo” (Herrscher 2012: 144)

4.5.2.1. Qui entrevistar?

Es poden entrevistar persones anònimes amb què els lectors poden sentir-se identificats o que els fan plantejar qüestions que els afecten; o bé personatges coneguts que despertin sentiments en el públic (positius o negatius), que criden l'atenció, o que generen preguntes o inquietuds.

4.5.2.2. Tècniques per aconseguir que “passin coses”

(a) Fer l'entrevista en un lloc significatiu per al personatge entrevistat.

- El lloc dona informació sobre el personatge (qui és, qui vol ser, i com vol que els vegin).
- En aquests llocs podem veure com interacciona l'entrevistat amb la gent del seu entorn, i com el tracten ells.
- El que veiem, escoltem i oïm en aquest lloc ens proporcionarà preguntes que facin sortir l'entrevistat del seu discurs habitual i el posin en contacte amb les coses i la gent que tenen significat per a ell.

(b) Demanar-li a l'entrevistat que ens ensenyi fotografies personals.

- Les fotografies porten el personatge a la dimensió del record i l'apertura emocional.

(c) Fer coses que obliguin el personatge a reaccionar.

- Fer o dir coses que el provoquin, que li facin perdre la calma, que el sorprenguin, que l'emocionin, etc.

- Introduir una nova pregunta al final de tot, quan l'entrevistat ja ha baixat la guàrdia ("Per cert...").

Sigui el que sigui, la iniciativa ha de sortir de l'entrevistador, i dependrà de cada cas concret.

4.5.2.3. Les veus de l'entrevistador i l'entrevistat en el text

En l'entrevista, el periodista ha de ser conscient que la veu de la persona entrevistada domina les respostes. La clau és, sempre, saber trobar les preguntes adequades.

"La entrevista son dos géneros en uno: es una sucesión de preguntas al entrevistado, que van armándose según vayan viniendo las respuestas. Y es también –sobre todo un texto que debe leerse port parte de los lectores como una obra de teatro que funciona por sí misma. El problema es que , a diferencia de todos los demás géneros, para sujetarnos a la premisa básica del género entrevista debemos reproducir lo que el entrevistado dijo. Somos dueños de nuestras preguntas. Las podemos hacer cuando y como queramos. Pero somos esclavos de las respuestas, de las palabras literales del entrevistado, de lo que sucedió en la entrevista. Somos autores de una obra de teatro en donde el 90 por ciento es escrito por otro, donde ellos deciden cuándo y cómo dicen lo suyo" (Herrscher 2012: 134)

4.5.2.4. Alguns factors que contribueixen a la qualitat i l'èxit de l'entrevista

- És important saber triar el personatge que s'entrevistarà, el moment d'entrevistar-lo, la tenacitat a l'hora d'aconseguir que el personatge es deixi entrevistar de la manera com ho vol fer el periodista.
- Les preguntes han de ser precises, ben preparades. El periodista ha de tenir prou informació per preparar les preguntes que facin sortir el que la persona entrevistada vol dir i el que no, i per saber reaccionar i intervenir quan les afirmacions de l'entrevistat es contradiuen amb les dades.
- No ha de ser avorrida, repetitiva, poc preparada, poc atenta a les possibilitats de la pregunta, massa obsequiosa o, al revés, agressiva sense fonament.
- L'entrevista ha de ser útil, atractiva, instructiva i reveladora per al públic lector.
- No s'ha de confondre una entrevista amb una conversa: una conversa serveix per protegir una relació (entre amics, companys, amb un cap o un subordinat a la feina), però en l'entrevista volem entendre per tal que el que es diu tingui sentit per a les persones que llegiran o escoltaran l'entrevista. Hem d'arribar, per tant, a la pregunta difícil que en la conversa potser no faríem.

4.5.3. El perfil

4.5.3.1. Tipus de perfils

Els perfils són textos que descriuen un personatge: la seva vida, la seva història. Un perfil que usa satisfactòriament les tècniques del periodisme narratiu conté bones descripcions i escenes que es construeixen com una novel·la. Mostra el personatge perfilat i alhora ens fa entendre el context personal i social del personatge.

Segons quina sigui la participació del protagonista, es poden distingir diversos tipus de perfils:

- (a) Perfils on el protagonista és omnipresent: la veu, els actes i les relacions del protagonista tenen el protagonisme del text, però és la mirada del periodista la que organitza tota la informació (per això és un perfil, i no una entrevista).
- (b) Perfils on la veu del protagonista es barreja amb altres veus i amb la narració d'escenes i la descripció d'escenaris.
- (c) Perfils on la veu del protagonista resta en un segon terme, però sense desaparèixer del tot.
- (d) Perfils sense la participació del personatge perfilat: els obituaris (necrològiques).

4.5.3.2. L'obituari (la necrològica)

En la tradició hispanòfona, l'obituari típic és un panegíric, un elogi del difunt. Es ressalten els èxits i les virtuts del difunt, i s'evita el record dels seus defectes, fracassos i errors.

En la tradició anglòfona, fonamentada en els principis del protestantisme, la mort és el moment de la veritat, del judici final, amb les virtuts i els defectes. Així, els obituaris són anàlisis equilibrades de la vida de la persona morta: amb els seus èxits i virtuts, i els seus fracassos i defectes.

Els obituaris es preparen abans del decés. El cap de la secció de necrològiques ha de decidir quins personatges estan a punt de morir, i ha d'encarregar la preparació de la necrològica. Cal fer-ho així si es vol fer bé, perquè cal temps per preparar un bon perfil, especialment quan es tracta d'algú important, famós, o influent.

Per preparar l'obituari cal parlar amb els amics, companys i familiars del difunt, i això pot generar en aquestes persones una sensació incòmoda. Tanmateix, és millor això que haver de parlar amb elles en ple dol.

4.6. El text

4.6.1. L'estil

No s'han de donar totes les conclusions de forma explícita al lector. Cal mostrar-li situacions i escenes que el sorprenguin, que el facin pensar, i que el condueixin a la conclusió.

4.6.2. L'estructura del text

4.6.2.1. Estructures bàsiques del perfil d'un personatge

(a) Cronologia llarga del personatge

És adequada quan el personatge ha estat interessant durant tota la seva vida. El perfil segueix una línia històrica, com en el cas de les biografies.

També és adequada per als obituaris de persones famoses o influents, o que acaben d'assolir una posició destacada (un càrrec, un premi important). Exemple: el perfil d'Studs Terkel que fa Herrscher en aquest mateix llibre.

(b) Cronologia curta del personatge

Se centra en els dies, setmanes, o mesos durant els quals el personatge va ser important o la seva història personal es va creuar amb la Història general. Els antecedents, els records, i altres dades, s'hi afegeixen només en la mesura que són necessaris per entendre el perfil. Exemple: el perfil de Ryszard Kapuscinski en aquest mateix llibre, que se centra en la setmana d'un taller que va oferir a Mèxic.

(c) Cronologia del viatge del periodista

L'estructura segueix el camí de la investigació que fa el periodista.

Aquesta estructura és adequada quan no coneixem gaire el personatge o tenim poc temps per fer el perfil, i els passos que hem de fer per trobar-lo, entrevistar-lo, conèixer-lo i entendre'l són interessants i diuen alguna cosa sobre el personatge mateix (però no –o no només– sobre el periodista). N'és un exemple la pel·lícula *Ciudadano Kane*, d'Orson Welles.

(d) Estructura no cronològica

És una narració no lineal. El perfil passa d'un tema a un altre, d'un aspecte de la vida del personatge a un altre aspecte. Recorda l'exposició d'una fotografia o d'una col·lecció de fotografies, més que una novel·la o una pel·lícula.

És bastant freqüent avui dia, en part a causa del format no lineal d'internet.

És una estructura adequada quan el personatge és una persona polifacètica, o quan els fets rellevants de la seva vida no se succeeixen en el temps, sinó que tenen lloc al mateix temps o estan desconnectats.

(e) Combinació d'estructures

En el cas d'un personatge polifacètic es poden separar les seves diverses facetes, i construir un perfil cronològic de cadascuna de les seves "vides".

4.6.2.2. L'escena clau

És el moment en què tot pren sentit. És un moment que diu molt del protagonista. En el text, marca el clima del que està passant, defineix el personatge en el moment en què viu allò que l'autor del text troba essencial, i genera preguntes i incerteses que creen en el lector ganes de saber-ne més coses.

Pot ser el punt més alt de la vida d'un personatge en ascens, o el punt més baix de la biografia d'algú que va caure fins al fons, o un moment en què el personatge s'adona que tot el que ha fet fins llavors no té sentit.

En l'estructura cronològica del text, aquesta escena es pot situar al principi, al mig o al final.

4.7. Qüestions d'ètica periodística

La selecció, per part de l'autor, de llocs, temps, paraules i ordre és una selecció que no deixa de ser subjectiva, i que té el risc de conduir el lector cap a la conclusió que vol l'autor; però no hi ha una altra manera de fer-ho.